
IVAN KOVAČEVIĆ

JEDENJE I MIŠLJENJE

POVODOM PREVODA PRVOG TOMA
LEVI-STROSOVIH „MITOLOGIKA“

Pojava prvog toma Levi-Strosovih *Mitologika* obećava da će se uskoro pojaviti i ostala tri. Time se zatvara krug prevođenja njegovih važnijih dela. Izuzev *Elementarnih struktura srodstva* i drugog toma *Strukturalne antropologije* svi značajniji elementi Levi-Strosovog opusa biće dostupni najširoj čitalačkoj publici. Ovaj proces prevođenja nije gubio tempo u odnosu na sam nastanak pojedinih knjiga držeći rastojanje od oko desetak godina u proseku. Proces je započeo 1960. prevodom *Tužnih tropa* pa zatim *Divlje misli* (1966), *Totemizma danas* (1975. i 1979), *Strukturalne antropologije* 1978. sve do prvog toma *Mitologika* 1980. S obzirom da je pojava svake Levi-Strosove knjige u prevodu pravi izdavački poduhvat, jer ko god je ikada imao neko njegovo delo u rukama zna kako je to zamršen tekst koji razoružava svakog prevodioca ili lektora, neophodno je takav događaj i obeležiti. Takvo obeležavanje izdavačkog događaja obično se svodi na prikazivanje sadržaja knjige u stručnoj literaturi i organizovanje razgovora o njoj. Međutim, umesto klasičnog prikaza daleko je uputnije stručnu javnost zamoliti da žrtvuje jednu priličnu količinu vremena i da knjigu pročita. Umesto informativnog prikaza, treba pojavu prevoda problematizirati. To problematiziranje bi se sastojalo u postavljanju pitanja šta smo dobili zahvaljujući brojnim prevodima Levi-Strosovih dela.

Na prvom mestu dobili smo zamašnu produkciju komentara koja cveta u predgovorima i pogovorima pojedinih knjiga. Uz to u tematskim brojevima pojedinih časopisa koji su bili posvećeni „strukturalizmu“ ili „strukturalističkoj filozofiji“ objavljen je veći broj napisa o Levi-Strosu. Kakvi su rezultati ove produkcije? Raspravljajući suštinu fenomena totemizma u knjizi *Totemizam danas* Levi-Stros je lansirao krilaticu da totemizam nastaje ne zato što su životinje dobre

za jelo, već zato što su dobre za mišljenje. Sam Levi-Stros je u pomenutim tekstovima prošao upravo obrnuto: pokazao se dobrim za jelo, a ne za mišljenje. Osnovni postupak „jedenja” Levi-Strosa sastoji se u njegovom „srozavanju” ili „uzdizanju” na nivo filozofa, što je potom praćeno filozofskom kritikom filozofa Levi-Strosa. Tvorcima ovakve recepcije Levi-Strosove strukturalne antropologije uspešno zaobilaze i samu pomisao da bi njegove istraživačke postupke trebalo, možda, proveravati na konkretnom etnografskom materijalu. U poplavi ovakvog metodskog pristupa Levi-Strosu javi se ipak i neki malo akribičniji glas. Tako npr. Boris Majer u knjizi o strukturalizmu piše: „Kao i pri razmatranju strukturalne lingvistike i ovde ćemo se ograničiti na ono što je bitno za razumevanje filozofskog podteksta i na filozofsku ocenu strukturalne antropologije. Stručni sud o Levi-Strosovim dostignućima na području etnologije može razume se, dati samo etnologija.” Međutim, i u ovom, donekle kompromisnom, stavu krije se onaj neočekivani obrat koji je Levi-Strosovo delo doživelo u predgovaračko-pogovaračko-kritičarskoj produkciji: mišljenje Levi-Strosa se pretvorilo u jedenje, a pravo mišljenje je izostalo.

Ova konstatacija odmah nameće pitanje: kako misliti Levi-Strosa. Na osnovu dosadašnjih etnoloških pokušaja mišljenja Levi-Strosa izgleda da su moguća dva načina. *Prvi* način se sastoji iz izvođenja i ekspliciranja njegovih analitičkih postupaka, koji bi se po metodološkom formulisanju primenjivali na empirijski materijal. Levi-Strosov tekst je često pretrpan empirijskim materijalom tako da ovaj postupak formulisanja njegovih analitičkih principa zahteva veoma minuciozno čitanje. Rezultat takvog čitanja je, bar kada je reč o *Mitologikama*, knjiga Žozefa Kurtea *Lévi-Strauss et les contraintes de la pensée mythique* koja nosi karakteristični podnaslov „Jedno čitanje semiotike Mitologika”. *Drugi* način mišljenja Levi-Strosa ima jednu međufazu više u odnosu na prethodni, koja se sastoji u metodološkoj inovaciji i transformaciji Levi-Strosovog postupka, da bi se tako transformisani metod primenio na „devičanski” etnografski materijal. Takvih transformacija Levi-Strosovog postupka u etnološkoj literaturi ima nekoliko: britanski strukturalizam Edmunda Liča, sovjetski strukturalizam Lotmana, Ivanova i Toporova, semiologija Rolana Barta itd. itd.

S obzirom da je osnovni cilj ovog teksta problematizirano obeležavanje pojave prevoda prvog toma *Mitologika* u njemu će biti tek natuknuta prva faza oba postupka jednog pokušaja mišljenja Levi-Strosove analize mita. Izvori koje treba misliti su dobro poznati tekst „Struktura mitova” objavljen i u *Strukturalnoj antropologiji*, zatim

La geste d'Asdiwal i, napokon, same *Mitologike*. Prva, pripremna, faza mišljenja zahteva ekspliciranje postupka, koje je donekle olakšano time što ju je, kada je reč o „Strukturi mitova”, obavio sam Levi-Stros, opisujući detaljno tehniku kojom pristupa mitu. „Svaku rečenicu smo ispisivali na listiću koji nosi broj što odgovara njegovom mestu u priči. Tako se može primati da se svaka karta sastoji u doznaci predmeta priroku drugim rečima, svaka krupna sastavna jedinica ima prirodu relacije”. Takve relacije se potom postavljaju u njihovu „prirodnu” grupu ili kolonu, čime se mit organizuje tako da je istovremeno i dijahronijski i sinhronijski, jer ako neko hoće da ispriča mit onda ga čita sa leva na desno, a ako hoće da ga razume čita ga kolonu po kolonu. U *Priči o Azdivalu* nema ovakvog postupka, koji je inače u prethodnom radu reprezentativno isproban na mitu o Edipu, već posle iznošenja mitskog materijala nastaje interpretacija uključivanjem u razne nivoe kulturne stvarnosti plemena koje priča dati mit. Ti sastavni delovi etnografskog konteksta su: geografski, ekonomski, sociološki i kosmološki kontekst. U poređenju „Strukture mitova” i kasnijih *Mitologika* zapostavljena je „priča o Azdivalu” koja daje ključ za razumevanje „promene” koja je „nastala” u Levi-Strosovom izučavanju mitova. Naime, i pored toga što u prethodnom radu Levi-Stros tretira mit kao jezik, dok u *Mitologikama* insistira da mit najviše liči na muziku, *Priča o Azdivalu* pokazuje da nema nikakvog metodološkog obrta. Bez obzira što u *Priči i Mitologikama* nema rastavljanja mita na sastavne jedinice i njihovo svrstavanje u kolone, (taj posao bi rezultirao sa sigurno još pet hiljada stranica), dalje uključivanje u etnografski kontekst je takvo da se može zaključiti da je posao rastavljanja i svrstavanja prethodno obavljen. Izvestan razvoj metoda je, ipak, očigledan. Tako dok je u *Priči o Azdivalu* razloženi mit uključivan u četiri konteksta, u trećem tomu *Mitologika* Levi-Stros određeni mit dekodira pomoću astronomskog, geografskog, anatomskog, sociološkog i etičkog koda.

Ovim je tek nagovešten put mišljenja Levi-Strosove analize mita. Pravo mišljenje nastupa kada se eksplicirani metod sudari sa empirijskim materijalom. Takvog materijala, kod nas, a uostalom i svuda na svetu, ima jako mnogo. To mogu biti brda knjiga u kojima su zabeležene bajke, mitovi, legende, bajalice, ali istovremeno i novinski članak, novi urbani folklor koji izrasta preko sredstava masovnog komuniciranja, navijačka pesma na stadionima itd. itd.

Na početku je rečeno da je Levi-Stros prošao u jugoslovenskoj nauci tako što su ga sa, manje ili više apetita, jeli. To je, ipak, samo delimično tačno, što svedoči i mala bibliografija radova u

kojima je domaćem folklornom materijalu pristupljeno na nekoliko načina koji imaju ishodište u delu Levi-Strosa, bez obzira da li su direktno inspirisani njegovim metodskim postupcima ili varijantom Edmunda Liča, Ivanova i Toporova, Rolana Barta itd. Ovde se pominju samo oni radovi koji se odnose na etnografski materijal u klasičnom smislu reči, a proučavaoci umetnosti, posebno slikarstva i književnosti, će znati da tu bibliografiju dopune pokušajima strukturalne analize na tom materijalu.

